

श्री. विजय.म. गाडगीळ.
 'अवधूत' प्लॉट नं.४३२,सेक्टर२५,
 निगडी,प्राधीकरण,पुणे ४४
 फोन नंबर : ०२० २७६५६६६६

सौ. यशस्विनी. मु. केंदूरकर
 श्रीसमर्थ हौसिंग सोसायटी,
 धन्वंतरी सभागृहामागे, पुणे ४११००४

(२०१४ - ऑक्टोबर महिन्यातील स्वाध्याय)

अभ्यासार्थी बंधू/भगीनीनो,

दा. प्रवेश व दा. परिचय या स्तराच्या अभ्यासार्थीनी या महिन्यात फक्त ११ वा स्वाध्याय पाठवावयाचा आहे. गेल्या महिन्यात ९ व १० हे स्वाध्याय पाठविलेले असतीलच. दा. प्रबोध अभ्यासार्थीनी मात्र या महिन्यात स्वाध्याय १० व स्वाध्याय ११ असे दोन स्वाध्याय पाठवावयाचे आहेत. उत्साहाने आपली अभ्यासरूपी समर्थ सेवा चालू ठेवावी.

दा.प्रवेश (स्वाध्याय ११) : द. १४ - ६ 'चातुर्य लक्षण'

सर्व सामान्या माणूस हा जीवन जगताना त्याला प्राप्त झालेल्या परिस्थितीला दोष देतच जगत असतो. व स्वतःतील कमतरतांचा, अवगुणांचा कधी विचारच करित नाही. तसेच उत्तम गुण कोणते आहेत हे देखील त्याला माहीत नसते. असे जीवन जगणाऱ्याना श्रीसमर्थ स्पष्ट इशारा देतात की आपल्यातील अवगुण सोडून आपल्यात नसलेले कांही सद्गुण बाणवून घेण्याचा प्रामाणिक प्रयत्न करणे अत्यंत आवश्यक आहे. जे कोणी असे प्रयत्न करित नाहीत त्याना श्री.समर्थ 'करंटा' म्हणतात. श्री.समर्थानी दिलेल्या सूचना अत्यंत मौलिक आहेत. ते सांगतात १) शहाणपण शिकता येते. २) अंतर्कळा श्रृंगारावी. ३) न्याये वर्तेल तो शाहाणा ४) तने मने झिजावे. ५) दुसऱ्यास सुखी करावे. ६) जितुका व्याप तितुके वैभव ७) बहुतांचे मुखी उरावे. ८) सृष्टीमध्ये भगवद्भजन वाढवावे "

" अवगुण सोडितां जाती । उत्तम गुण अभ्यासितां येती । कुविद्या सांडून सिकती । शाहाणे विद्या ॥

रूप लावण्य अभ्यासितां न ये । सहजगुणास न चले उपाये । कांहीं तरी धरावी सोये । अगांतुक्त गुणाची ॥

श्रीसमर्थ स्पष्टपणे सांगतात की या समासातील चातुर्य लक्षणांचा अभ्यास करून आपल्या दैनंदिन जीवनात ती वापरण्याचा जरूर प्रयत्न करावा. प्रत्येक ओवीचा अर्थ नीट समजून घ्यावा व जमल्यास ओव्या पाठच कराव्यात, अभ्यास मंडळात या लक्षणांचा उहापोह करावा व आपल्यात वर्तन बदल घडविण्याचा प्रयत्न करावा..

२) दा. परिचय (स्वाध्याय ११) : (द.१८-७ व द.१८-८)

कष्ट न करता आपल्याला सर्वकाही मिळावे अशी प्रत्येकाची इच्छा असते व त्यामुळे तो दैवावर अवलंबून राहतो व स्वप्रयत्न करित नाही हा जनस्वभाव अचूकपणे ओळखून श्री.समर्थ द.१८-७ मध्ये सांगतात की ' कष्टेविण फळ नाही । कष्टेविण राज्य नाही । केल्याविण होत नाही । साध्य जनी ॥ यासाठी प्रपंच व परमार्थ चालविताना विवेक वापरून व नीट विचार करून निर्णय घ्यावेत. संत तुकाराम महाराजानीही म्हटले आहे की " जन हे सुखाचे, दिल्या घेतल्याचे ". या वचनांचा विचार करून आपण आळस ,कंटाळा त्यागून योग्य दिशेने प्रयत्न व कष्ट करित राहणे,कर्तव्य बजावत राहणे आवश्यक आहे.

प्र.२ चे उत्तर लिहिताना संपूर्ण समास नीट वाचून मगच त्याचे समर्पक उत्तर लिहावे.

द.१८-८ मध्ये खरा देव कोणता याचे स्पष्ट मार्गदर्शन श्री.समर्थानी केले आहे. ते म्हणतात, ' आत्मा वर्तवितो शरीर । तोचि देव उत्तरोत्तर । जाणिव रूपे कळिवर । विवेके वर्तवी ।

प्र.४ चे उत्तर म्हणजे द.१८-८ चा संपूर्ण सारांशच आहे ते अत्यंत विचारपूर्वक लिहिण्याचा प्रयत्न करावा असो.

या जगात कोणतीही गोष्ट कष्ट केल्याविना, कांहीतरी दिल्याविना मिळत नाही.

दा. प्रबोध : या महिन्यात स्वाध्याय १० व स्वाध्याय ११ असे दोन स्वाध्याय पाठवायचे आहेत.

स्वा. १० वा :

‘सद्गुरू स्तवन’ ‘संतस्तवन’ ‘सिध्द लक्षण’ अशा तीन समासांचा अभ्यास आपण स्वाध्याय १० मध्ये करणार आहात. या समासात श्री.समर्थानी “परमार्थाचे अधिष्ठान संत आहेत” हे स्पष्टपणे सांगून संतांचे विशेषत्व व महात्म्य आपल्या निदर्शनास आणून दिले आहे म्हणून हा समास सतत चिंतनात ठेवावा असा समास आहे. श्री.समर्थ म्हणातात, ‘जे त्रैलोकी नाही दान । ते करिती संत सज्जन । तथा संतांचे महिमान । काय म्हणोनी वर्णावे, तसेच “जे वस्तु परम दुर्लभ । जयेचा अलभ्य लाभ । तोचि हा सुल्लभ । संतसंगे करूनि ॥ वास्तवीकतः सद्गुरू, संत व सिध्द हे एकरूपच आहेत. सद्गुरूंचा महिमा सांगताना श्री.समर्थानी सद्गुरूंना परीस, समुद्र, सूर्य, गगन इ. उपमा देऊन त्या काशा तोकड्या पडतात याचे मार्मिक विवेचन करून आता सद्गुरू वर्णवेना । जेथे माया स्पर्शो शकेना ।’ हे स्पष्ट केले आहे व शेवटी ‘म्हणोनि सद्गुरू वर्णवेना । हेगे हेचि माझी वर्णना । अंतस्थितीच्या खुणा । अंतर्निष्ठ जाणती ॥’ असे सांगून ‘सद्गुरू’ला जाणणे किती कठिण आहे हे निदर्शनास आणून दिले आहे. सिध्दावस्थेत प्रवेश करणाऱ्या साधकाला मार्गदर्शक असा हा ‘सिध्द लक्षण’ हा समास आहे. सिध्दावस्था म्हणजे निस्पृहता, निर्भयता, व निःसंदेह आवस्था व संशय विरहित स्थिती होय. ही स्थिती प्राप्त झाल्यावर काही करणेच रहात नाही, तरीपण त्या आवस्थेला पोचलेले संत ‘लोकसंग्रह’ करून इतराना मार्गदर्शन करण्याचे पवित्र कार्य जन्मभर करीत राहतात. लोकमान्य टिळकांच्या जीवनातही असे कित्येक प्रसंग सापडतात की त्यावरून ते राजकारणात होते तरी देखील सिध्दावस्थेला पोचलेले होते याची खात्री पटते. प्र.५ मध्ये लोकमान्य टिळकांच्या जीवनातील असा प्रसंग कोणता ? ते विचारले आहे. ‘गुणसागर टिळक’ हे पुणे विद्यार्थीगृह प्रकाशनाने प्रसिध्द केलेले पुस्तक संदर्भासाठी उपयुक्त ठरू शकेल.

स्वा.११ वा: या स्वाध्यायात १८-५ ‘करंट परीक्षा निरूपण’, १९-९ ‘करंटलक्षण निरूपण’ व ‘सदेव लक्षण निरूपण’ या तीन समासांचा अभ्यास कारणेचा आहे.

द.१८-५ ‘करंट परीक्षा निरूपण’ : “सारासार विचार व आत्मानात्म विचार” या विषयीचे सुस्पष्ट मार्गदर्शन या समासात श्री.समर्थ करीत आहेत. ते म्हणतात, “धान्य उदंड मोजिलें । परी त्या मापे नाही भक्षिलें । विवरल्याविण तैसें जालें । प्राणीमात्रासी ॥ निद्रा, आळस व दुश्चित्तपणा या तीन दुर्गुणांमुळेच मनुष्य भाग्यापासून दुरावतो व करंटा बनतो. म्हणून ते सांगतात, “पिंडीं नित्यानित्यविवेक । ब्रह्मांडीं सारासार अनेक । सकळ शोधूनियां, येक । सार घ्यावे ॥

द.१९-९ ‘करंट लक्षण निरूपण’ : या समासात विवेकहीनता व कष्ट न करण्याची वृत्ती या दोन दुर्गुणांमुळे मनुष्य कसा भाग्यविहीन बनतो हे श्री.समर्थानी स्पष्ट केले आहे. ते म्हणतात, ‘जेथें नाही उत्तम गुण । ते करंटपणाचें लक्षण । बहुतांसी न मनें तें अवलक्षण । सहजचि जालें ॥ विवेकवापरून व जागरूकतेने वागल्यास आपल्याला जीवनात सुयश सहज प्राप्त होऊ शकते. या साठी ‘या कारणें अवगुण त्यागावे । उत्तम गुण समजोन घ्यावे । तेणें मनासारिखें फावे । सकळ कांहीं ॥ ही ओवी नित्य चिंतनात ठेवावी

द. १९-४ ‘सदेव लक्षणनिरूपण’ : जीवनात यशस्वी व भाग्यवान होण्यासाठी आवश्यक अशा उत्तम गुणांचे वर्णन श्री. समर्थानी या समासात केले आहे. ते म्हणतात, “जितुके कांहीं उत्तम गुण । तें समर्थाचें लक्षण । अवगुण तें करंटलक्षण । सहजचि जालें ॥

ग्रंथाची नुसती पारायणे करून चालणार नाही तर त्या ग्रंथातील विचारांची ‘प्रचीती’ म्हणजेच ‘अनुभूती’ आपल्याला येते का ? हे पहाणे अत्यंत गरजेचे आहे. समर्थानी या समासात अनेक उदाहरणांनी हे पटवून देण्याचा प्रयत्न केलेला आहे त्याचे जरूर चिंतन करावे.